

БЈУИК РИВЕРА

МИЉЕНКО ЈЕРГОВИЋ

Книгата е објавена со финансиска
поддршка од Министерството за
култура на Република Хрватска

БИБЛИОТЕКА – АКВАМАРИН

Главен уредник
Филип Димевски

Јазична редакција
Филип Димевски

Наслов на оригиналот:
Miljenko Jergović
Buick Rivera

Copyright © Miljenko Jergović, 2002

Компјутерска обработка
Бегемот

Ликовно уредување
Наталија Лукомска

© Сите права на изданието ги има БЕГЕМОТ ДООЕЛ – Скопје. Забрането е копирање, умножување и објавување на делови или на целото издание во печатени или електронски медиуми без писмено одобрение од издавачот.

БЈУИК РИВЕРА

МИЉЕНКО ЈЕРГОВИЌ

(РОМАН)

превод од хрватски јазик
Ѓоко Здравески

Скопје, 2018

ПРОЛЕТТА доцни во Толедо, ОРЕГОН. Хасан Хајдур веќе два часа ја ослободува колата од снегот и од мразот. Прво го тргна тоа што изнапаѓало во текот на ноќта, онака со голи раце; без страв од ледените допири ќе го прегрнеше снегот и ќе го повлечеше од капакот на моторот, па од предното стакло и од покривот, а потоа ќе му влезеше отстрана, уште две-три преградки и се чинеше дека е речиси готов. Да можеше некој да го види, а не можеше, оти кој на минус дваесет би одел наоколу и би гледал што прави светот, ќе се заколнеше дека тој човек својот сребрен Бјуик Ривера, прва серија од 1963 г., го сака повеќе отколку што маж сака кола, веројатно нема деца и сосем сигурно не е родум од Орегон. Само странец е толку рамнодушен кон зимата, и тоа странец што дошол од некоја делечна сурова земја, во која телата не мрзнат лесно, а луѓето не знаат за болест. Докторот им служи само да констатира смрт, оти најголем, всушност – единствен страв им е да не бидат живи закопани. Во сето тоа – или во поголемиот дел – случајниот набљудувач ќе беше во право, само да постоеше и да го видеше она што следуваше по преградката. Значи, кога ја исчисти колата од свежиот снег, Хасан Хајдур почна со тоа што сè уште трае и ќе потрае уште најмалку еден час. Пред колата спростре овча кожа, каква што источно од Европа се користи во исламската молитва, и на неа го нареди својот алат: две пластични лопатки со гумени рабови, помала и поголема, шишенце со средство за одмрзнување стакла, спреј за одмрзнување брави, метлички, гу-

мени стругалки и шпакли, неколку пластични шила, за кои не е јасно чуму служат, три рачно обработени крпички од грубо војничко платно и уште една од мека еленска кожа. На крајот, ја стави кутијата со цигари и врз неа еднократна пластична запалка, се повлече еден чекор, провери дали е сè тука и дали е сè уредно наредено, ги протри рацете, повеќе за добра работа отколку поради студот, па започна. Сантиметар по сантиметар го тргаше мразот, внимавајќи како археолог над кралска мумија, да не загребе по колата. Тоа го правеше необично вешто, sluжејќи се со секој од дваесетте алати наредени на овчата кожа, за потоа да ги враќа на место, внимавајќи да бидат чисти, без зрнца прашина и ледени кристали. Да не прави секогаш така, овчата кожа одамна би поцрнела од валканиците, не би била побела и од снегот, како да е пред малку симната од реклама за сардиниски сирења. Се гледа дека човекот има искуство; зимите во Орегон се долги, а оваа му е веќе дваесетта; исто така, се гледа дека Хасан Хајдур во животот нема премногу работи што толку го веселат. Не е од оние болно педантни и уредни луѓе, кои на секоја работа ѝ приоѓаат со истиот мукает, оти да е така, никогаш не би дошол до крајот, не би имал време за спиење и би полудел од уредноста, сосем неприлична за неговата социјална положба. Не е ни крал ни благородник, па послугата и дворјаните да се грижат околу него да биде чисто и уредно. А и да е, тешко е да се верува дека некому би дозволил оваа работа да ја работи наместо него, колку долго и да трае и да се повторува додека траат зимата, мразот и снегот. Но, секој човек има една или две работи со кои има таков однос и секогаш некаде го чека неговиот Бјуик Ривера, тоа може да биде кола, велосипед, налив-перо, па дури и компјутер, може да биде и куче или коњ, нешто што ќе го собере и прибере, ќе го направи подобар и потрпелив, само што не им е на сите дадено, додека се живи, да се сретнат

со таа работа. На Хасан Хајдур му требаше да преплови цел океан и, откако му истече стручната стипендија, да живее во самечки собички и во хотели за курви, да работи стотина работи пред некој да му поверува дека е филмски снимател; требаше да се сели од град во град и од држава во држава, па конечно да стигне во Толедо, Орегон, и тука, на паркиралиштето пред супермаркетот, да го види него (или можеби – неа), Бјуик Ривера, толку блеска на августовското сонце, што е болно да го гледаш. *Еве го, како каменот од Почител кога ќе запече ѕвездата*, помисли, влезе во супермаркетот, го побара раководителот, тој му понуди да ја проба колата, *нема што да ја пробувам*, и изброја осумстотини долари. Само странци в раце држат толку готовина и само тие сите пари ги носат со себе. Раководителот ги извади своите работи од багажникот, му ги предаде на Хасан клучевите и документите, му напомена дека мора да внимава на маслото и на водата, се прости од колата и работата беше завршена.

Од тој ден, Хасан Хајдур стана имун на повеќето разочарувања, на тешките зборови одговараше како дервиш исполнет со најдлабок мир, а туѓата нервоза ја примаше во себе како што мостот ја прима реката; не може таа да биде толку дива, колку што може тој, мирен, да стои над неа. Бјуик Ривера стана местото на неговата прибраност; предани еден кон друг, човекот и неговата кола, го правеа тоа што луѓето едни на други, ако не се свештеници или психијатри, никогаш не можат да си го дадат. Кучињата што господарите ги оставиле да чекаат пред супермаркет, би ја разбрале таа работа. Кучешката загриженост дека нема да дојдат по нив, дека господари-те засекогаш ќе останат во продавница или дека внатре ќе најдат подобри пријатели, никогаш не престанува. Можат секој ден и цел кучешки живот да бидат оставани пред супермаркет, а да не се навикнат и да цивкаат и на-

таму, да лаат и тажно да гледаат, како првпат да се оставени. Не се глупави за да не можат да сфатат, но нивната грижа е повредна од каква била памет, оти е наградена со безмерна радост кога пријателите ќе се вратат. Навиката би ја убила радоста, а тоа ни во човечкиот ни во кучешкиот свет не се исплати. Човек, пред својата стара кола, е како куче пред супермаркет. Тоа никогаш не го дознаваат луѓето што возат нови коли, а ни оние што сонуваат за нови, додека старата им е само потврда за привремената сиромаштија. Сè диво што ќе се насобереш во Хасан, Бјуик Ривера го голташе, сè што ќе понесеш од другите, а што под неговата кожа не можеше да го собере, туку како неуништлив отпад, најлонски кесиња на дно од море, несварено кружеше низ неговите вени.

Со еленската кожа минуваше преку фаровите кога Ангела првпат се разбуди. Погледна на часовникот, единаесет и петнаесет; се сврте на другата страна на креветот, виде дека го нема, две мали сабји незадоволство ѝ се појавија на краевите од усните, тука беа неколку секунди и исчезнаа штом пак потона в сон. Ангела Раубал имаше напорна ноќ. Од театарот ја донесе Ал Рахими, ноќниот портир и статист во „Лебедово езеро“, дури некаде околу пет. Потоа, седеше во кујната и малку плачеше, поради младата месечина, настинката, лудилото на режисерот или затоа што ја навредуваше тоа што Хасан веќе не се буди кога таа ќе дојде. Некогаш беше поинаку, мислеше, некогаш потскокнуваше како весело кутре, без разлика колку е часот, а сега длабоко дише, среде сонот што не можат да го разбијат ни пневматски дупчалки; дише како заспано дете во синемаскоп.

Тоа дишење Хасан Хајдур долго го учеше, откако првпат помисли дека љубовта се претвора во војна и дека повеќе се труди да ја надмудри, а не да ѝ угоди. Ќе мижуркаше во мракот, ќе ја видеше како стои на вратата од собата и чека, понекогаш и десетина минути, во

себе го повикува да се разбуди, го преколнува и се лути, зева и се мурти како да вика, му мавта, а потоа заминува како мала тенисерка по пораз, тешејќи се дека е до годините: некои мажи почнуваат да 'рчат, иако на почетокот од бракот не им се случувало тоа, а на други, ете, им се зацврстува сонот. Тогаш ќе го фатеше тага, правеше нешто лошо, но речиси и немаше избор. Да ја дочекаше буден, којзнае со какви бесови ќе му дојдеше. Ноќите и утрата кога Ангела се враќаше добро расположена, Хасан не ги паметеше или, едноставно, ги исклучуваше од својата статистика. Еднаш, не знаеше кога, се случи да почне да го заборава сето добро, како што дотогаш го забораваше сето лошо. Во теоријата на бракот би пишувало дека е тоа мигот кога престанал да биде вљубен. Сепак, додека така, под покривката, дишеше длабоко и ја сиркаше Ангела како чека, сакаше таа гласно да викне или барем да се накашла и така да го разбуди. Но, заминуваше напристи и не го будеше. Кога, откако ќе се раскомотеше, ќе го отвореше и ќе го затвореше фрижидерот и ќе го вклучеше телевизорот, ќе легнеше в постела, тој веќе спиеше. Два часа подоцна се будеше, внимателно се извлекуваше од прегратката на Ангела, ја спушташе раката на својата перница и одеше да види дали стигнале утринските весници, седеше во кујната, пушеше, читаше и ја пиеше првата утринска кока-кола.

Повторно беше во длабок сон кога тој, минувајќи со најнежно крпче преку стаклото и одмрзнувајќи ја секоја брава на Бјуик Ривера, го заврши својот ритуал. Во црниот платнен ранец го стави сиот алат, овчата кожа ја стави во багажникот, седна на возачкото седиште, длабоко воздивна и го сврте клучот за контакт. Срцето на моторот оживеа од прва, стариот зататни, најпрвин гласно, а потоа сè потивко, додека не се смири во својот ритам, кој не се менуваше од денот кога ЦФК е убиен во Далас. Во тој ритам минуваа животи што не знаеја едни за други,

ниту беше веројатно дека некогаш ќе се сретнат. Хасан Хајдур не ги знаеше имињата на сите сопственици на Бјуик, а ги имало седуммина пред да се сретне со последниот во супермаркетот, но чувствуваше дека е со нив во мистична врска, посилен од повеќето други врски што може да се воспостават меѓу луѓето. Неговите прсти тогаш во длабнатините на управувачот, кој низ долгите години возење ги издлабил некој друг, држејќи го воланот на некој свој начин, кој зависи од физичката конституција на темпераментот, душевните состојби или којзнае што, но тој начин е неповторлив. Возејќи кола што им припаѓала на други луѓе, човекот, со време, дознава сè за нив. Дали биле нервозни или флегматични, дали возеле со една рака, додека другата им била потпрена на седиштето од совозачот или мртво лежела в скут, или воланот го држеле цврсто и со двете раце плашејќи се од несреќа и, без престан, замислувајќи дека пред нив излегува дете, а тие не успеваат да закатат. Она што за некого е извор на кошмари, за друг е најголема радост. Колата можеби нема душа и памет, но памети какви луѓе ја возеле. Од нејзина гледна точка, луѓето не се делат на оние што возат брзо и оние што возат бавно, туку на оние што во возењето уживаат и оние на кои возењето им е најтешка мака. Најкратко живеат колите што ги возеле исплашени и незадоволни луѓе.

Како јамичките во каменот, направени од столетниот мраз на чешмата среде харемот на најголемата џамија во Столац, таква му се чинеше на Хасан Хајдур трагата од минатото на Бјуик Ривера. Таа кола не ја доживуваше како нешто што треба ноќе да се заклучува и од крадци да се брани со аларми. Таа беше еден живот со чудо пресликан на сјајниот производ од автомобилската индустрија во Детроит.

Толедо, Орегон, околу пладне е пусто гратче. Некој работи или е во Салем или, уште подалеку, во Портланд,

децата на училиште, старците се греат по куќите. По главната улица поминуваат полициски автомобили, ратрак или комби што вози храна за лудницата и за затворот во предградието, но минувачи нема. Ничии траги уште не минале по плочникот и никој, откако веќе шест месеци се нема стопено, не му се радува на снегот. Хасан се паркираше пред „Алхамбра“, локалот со сала за билјард, кој пред неколку години го отвори Хосе Гарсија Серитос, мадридски сликар, чудак и кавгација. Се збогати со концептуалниот циклус „Разговори со Гоја“, кој, според судот на критиката, на возбудлив начин го менувал односот на современоста кон традицијата и бил главен настан на Документа во Касел, за потоа, со огромна пара, да стигне во Америка, оти во Шпанија веќе не зборувал со ниеден од триесетте милиони луѓе; на аеродромот, го отворил атласот на Соединетите Држави, го пронашол местото што се вика Толедо и одлучил да се насели таму. Само поради името. Откако се разочарал во првиот Толедо, верувал дека вториот мора да биде подобар. Престанал да слика, всушност, во Америка немал фатено ни четка ни молив в рака, и отворил локал во кој ретко кој влегувал; поради неподносливиот карактер на Хосе и чудниот обичај во секоја доба од денот да исфрла гости и да ја затвора биртијата ако не му се бендисаат нивните лица. Но, и онака не живеел од „Алхамбра“. *Јас имам долари за три животи и затоа во овој еден околу себе сакам да гледам луѓе, а не мрмоти*, му рече на Хасан, кој му беше безусловно симпатичен, оти немаше ништо мрмотско во лицето. *Ти изгледаш како стаорец што тукучто истрчал од дупка меѓу американско семејство што се обидува да го тресне со метла, таков ти е погледот*. Хасан ги поткрена рамениците и мило се насмевна. За разлика од повеќето луѓе, Хосе немаше ништо против стаорците. *А ти си гладна багра и тешко на оној што ти е пријател. Да те пратам по цигари, нема да се вратиш*

додека не ги испушиш, му рече на Пјеро Манињо, роден наpolitанец и најдобар, всушност, единствен вистински пријател на Хасан. Ни тој, значи, не беше мрмот. За нив двајцата локалот на Хосе секогаш беше отворен, а и кога не беше, Пјеро само ќе засвонеше на соседниот влез и низ прозорецот на вториот кат ќе долеташе најлонско кесе и во него клуч. Хосе ни главата не ќе ја подадеше надвор.

Пјеро седеше на шанкот и пиеше пиво, Хосе читаше весник, Хасан рече *идам!*, Хосе, не тргајќи го погледот од весникот, праша *колку жетони?... Десет, најмалку*, одговори Италијанецот. *Сакаш прво нешто да се напиеш*, го праша Хасан повеќе туку така. *Никако*, отповеќе весело одговори. *Што, ѕвездата пак беше малку нервозна*, се чу гласот од „*Toledo News*“. *Не, зошто?... Се гледа по тебе... Секогаш истото се гледа*, одговори Хасан, додека Пјеро веќе ги местеше топките и бираше стап. Бираше долго, како и секогаш болно уверен дека тука постои некаква измама и дека, како во покер картите, некои стапови се обележани и наменети за губитниците. Тоа Хасан не го нервираше, но тешко се ослободуваше од потребата да му објаснува дека таквата измама е невозможна; не би имало смисла и грдо е за измама да се сомнева во човек што ги пушта да играат кога ќе посакаат. Зошто на Хосе, кој никогаш не игра билјард, би му било гајле дали ќе победи едниот или другиот? Пјеро немаше одговор на таквите прашања, ниту го интересираа одговорите. Сметаше дека во сомневањето лежи сета животна мудрост, па постојано се сомневаше во некого. Тоа да не веруваш во она што ти го зборуваат и да се сомневаш во сè што прават, ги разликува возрасните од децата, а мажите од жените. На Пјеро му беше многу важно секому веднаш да му даде до знаење дека е возрасен маж. Сите се обидуваа да го измамат, а тој мораше да им го каже тоа. Најдобро уште пред да се обидат. Не беше парано-

ик, но за Пјеро немаше поголема срамота од тоа некој да го мами, а тој, не дај Боже, да не забележи. Светот му беше наштиман еднаш во животот, на начин што не му беше близок на Хасан, но го прифаќаше таков каков што е, само по малку исплашен – или поточно би било да се каже загрижен – пред тоа што начинот знае да направи од животот. Ако е Хосе испокаран со цела една земја, па во друга дошол оти е поголема и му е потешко да ги познава сите и да ги мрази, тогаш Пјеро беше тој со кого никој, освен нив двајца, не можеше да остане неискаран. На Хосе му импонираше, а Хасан го сакаше. Онака слепо и безусловно, како што се сакаат пријателите во некои многу стари книги.

Во билјард беа еднакво добри или еднакво лоши. Резултатот, всушност, секогаш зависеше само од расположението на Хасан. Ако беше претерано весел и еуфоричен, каков што беше денес, Пјеро немаше никакви шанси, а ако, пак, беше мирен и сиот во рамнотежа, Хасан ја губеше секоја партија. Само два резултати беа можни: десет нула за едниот или десет нула за другиот, така што на набљудувачот, кога би имало набљудувач, нивната игра ќе му се чинеше крајно неинтересна. Лесната рака на Хасан и прецизноста на окото најмногу зависеа од Ангела. Ако таа беше во добра животна фаза, што е реткост, а во последните години ендемски исклучок, или ако беше на турнеја со театарот, раката на Хасан стануваше тешка, окото непрецизно, а движењата тврди, па Пјеро лесно ја добиваше секоја партија. Но, ако плачеше рано наутро при враќањето од проба или ако долго разговараше со Хасан за своите желби и проблеми, и за она што го нарекуваше *заеднички планови* или негови *карактерни недостатоци* или *разлики во однос на нормалните мажи*, тој беше непобедлив во билјард. А ако се случеше и среде тие разговори да му попуштат нервите, па да ги испокрши сите чинии што ноќта не ги

измил само нејзе да ѝ биде потешко во животот, или да го удри телефонот од ѕид оти се расипал принтерот на компјутерот само затоа што Хасан не знае правилно да принта, во тој случај беше готов да се проба со светските прваци во билјард. Ни тие не би имале шанса.

Вистинскиот очајник никогаш не промашува. Тоа е факт. И тоа докажува дека билјардот е игра на очајници. Против нив никој нема шанса и е залуден секој тренинг. Светските прваци тренираат по шеснаесет часа дневно, раката им се претвора во билјардски стап и човек би рекол дека е тоа совршенство. И дека нема потаму од тоа. А потоа, доаѓа некој што утрината се премислувал дали да скокне од мост, да се застрела или да голтне отров, но тоа го оставил за утредента и отишол да игра билјард. Првпат во животот игра и го победува најдобриот. Никој ништо не му може оти е очаен. Таквите никогаш не промашуваат. Ама нема на светот толку очајни луѓе колку што би сакале тоа да бидат. Ти си исклучок. Автентичен очајник. На билјард би можел да заработиш огромна пара. Каква што ни Хосе никогаш нема видено. А да пробаш со голф? Тука поголема пара е во игра, а принципот е ист, пробуваше Пјеро да го деконцентрира Хасан додека секоја топка непогрешливо ја наоѓаше својата дупка. Мантинелата беше како инка низ која се слеваше уште една голема и бесмислена победа.

Готово е за денес, рече Италијанецот. Ама имаме уште три жетони... Не, готово е... Не е можно дека се лутиш... Не се лутам. Знам како оди тоа. Ќе се лутев да ме тепа кој било друг. Ти не... Зошто тогаш нејќеш да играме?... Доста ми е. Црн е билјардот со тебе. Глупо звучи, ама стварно ми е црн... Што ти направив?... Ништо, Пјеро застана, не му се сиркаше во туѓиот живот, но не му се ни губеше во билјард: што ти рече?... Ништо не ми рече. Спиев кога си дојде... Да. Во длабок сон?... Не е важно. Спиев... Добро, што ти рече кога ја виде последен пат?

*Рекла нешто. Хасан го погледна со еден од своите особено исплашени погледи, се сепна и потскокна. Во тоа движење имаше нешто што неверојатно наликуваше на движењата на малите црни рапери по њујоршките улици, секако не баш својствено некому што наскоро ќе ја наврши педесеттата. Го фати Пјеро за раменици, цврсто, како што бебето го фаќа првиот подаден прст, го затресе и рече, на својот јазик: *Друже мој!* Некогаш таквите реакции го лутеа Италијанецот, оти во неразбирливите зборови на странскиот јазик ќе чуеше пцост, но одамна ја имаше прифатено и таквата наклоност. Ако на нешто беше чувствителен и ако нешто можеше да го истера од неговиот табиет на мала орегонска багра, тогаш тоа беше љубовта, будалеста, пријателска машка љубов, во која нема никакви скриени мисли, но мажиште би довела до раб на плачење. *Добро, кажи ми*, звучеше како загрижен наpolitански татко, откако двајца синови мафијаши му завршија в затвор оти го грабнаа третиот, кој беше реонски судија. *Глупо е. Стварно е глупо, нема смисла да се кажува*, погледот на Хасан се сретна со погледот на Хосе, што ретко се случуваше, два-три пати годишно. Шпанецот го затвори „Toledo News“ и весникот го остави на шанкот. *Јас велеам дека има смисла*, се вклучи, *ако јас велеам, тогаш стварно би требало да има смисла... Така е. Ако газдата вели, тогаш нема што да мислиш... Еве*, Хасан мавна со рацете како да го крши воздухот, *вчера менував масло во моторот, таа излезе на тремот, онака во ношница, ја прашав што прави тука на студот, маче, ладно е, ќе смрзнеш, таа рече нема, ама се секирам за тебе, твоите бубрези, моите бубрези се како што треба, ѝ реков, маче, зошто сега така правиш, праша, затоа што ме радува, ѝ реков, зошто не ја однесеш на механичар тој да ја заврши таа работа, праша, затоа што ме радува, реков, а зар јас не те радувам, праша, маче, секако дека ме радуваш, а зошто тогаш не си со мене, затоа**

што сега менувам масло на колата, тоа не е нормално, рече, тоа стварно не е нормално, и боса тргна по снегот, маче, ќе смрзнеш, реков, нека се смрзнам, рече, ама таа кола ќе ме уништи, рече, дваесет и два литри на сто километри, знаеш ли ти колку е тоа, праша, знаеш ли колку трошат денес колите, дали можеби си чул за нафтена криза и дали си пресметал колку месечно трошиме за твојот бензин, би можеле цел свет да го прошетаме за тие пари, рече, можев во животот малку да се одморам, можев и јас да најдам нешто да се занимавам, како што ти се занимаваш со својата кола, рече, па најди, Гели, би било убаво, ѝ реков, како ќе најдам, скокаше по снегот и викаше, како ќе најдам кога таа твоја мочана кола троши дваесет и два литри на сто километри, а јас, Хасане, работам по осумнаесет часа дневно, додека ти се галиш со неа и филозофираш за уметноста, и не работиш ништо, рече, а не, ти нема да снимаш за секого, ти не сакаш твоето име да се најде на шпица од холивудско ѓубре, ти не сакаш да се продаваш, ти си гениј, а Ангела нека работи и нека цркне, нека смрзне тука пред твојот бјуик, сега ќе ти кажам: бирај што ти е поважно во животот, колата или јас, ако ти е поважна таа, јас одам во лудница, уште веднаш, оти веќе не можам и нејќам, или фино ќе го продадеме тоа ѓубре, тој криш, и ќе купиме јапонска кола што троши пет литри на сто километри и не ѝ се менува масло секој втор ден, ќе купиме хонда и сузуки и ќе бидеме нормални луѓе, зошто ние, Хасане, не можеме да бидеме како другите, праша, зошто и ние не можеме да бидеме нормални луѓе, зошто јас морам да доживеам нервен слом за ти нешто да промениш во животот, да смениш сијалица во купатило или да престанеш да фрлаш валкани чорапи под кревет, па зошто гинеме за толку мали работи, кажи ми! А не, ти ништо не би рекол, молчиш, Хасане, секогаш само молчиш, ме гледаш како се распаѓам и не велиш ништо, таков е твојот стил,

ама јас сум од коски и месо, Хасане, не сум никаква моча-на машина, јас дишам, ме слушаш ли како дишам, па те допира ли тоа некогаш? Секој нормален вози кола што малку троши и не ја загадува околината, рече. Само неприлагодени лудаџи, баш со тие зборови – неприлагодени лудаџи, само тие по цели денови зјаат во моторот и ги замастуваат рацете до лактите. Хасане, тебе рацете ти смрдат на машинско масло, рече, тоа не може да се измие, рече, нема таков сапун што ќе го измие тоа. Тоа црnilo останува цел живот, рече, и после фаќаш леб со тие раце, рече, ќе нè отруеш, Хасане, рече. И тоа ќе биде најмалку. Да сакав да се омажам за механичар, ќе се омажев, ама нејќев, Хасане! Освен тоа, механичарите поправаат туѓи коли, а не буричкаат по своите, велеше, а јас гледам како босите нозе ѝ стануваат црвени, па сини, па виолетови и веќе знам дека утре ќе има воспаление на јажниците, дека за три дена ќе ѝ откажат бубрезите и дека ќе умира на нашиот кревет, а јас и понатаму ќе бидам виновен. Сето тоа го направив за нас, ќе ми рече, и пак нема да знам ни што во суштина направила, ни зошто тоа било за нас, како што не разбирам зошто сега ѝ пречи тој Бјуик Ривера, ако не ѝ пречеше сите овие години. И така, откако ми рече сè, се сврте и се врати дома по снегот. Гледав во неговите цилиндри, па во нејзините траги, па пак во неговите цилиндри, па во нејзините траги. И знаеш што мислев? Мислев дека најдобро би ми било да го полеам со бензин и да се запалам и себе и Бјуик Ривера. И не би ми требале дваесет литри.

Го слушаа онака како што мажи слушаат озборувања и интимни исповеди; со небрежна сериозност, како истовремено да се зезаат на негова сметка и да се готови поради него да појдат во војна и да загинат. Во тоа има далечна злорадост, која можеби и не би требало да се нарече така, некој мажјачки рефлекс каков што носи секој маж, без оглед дали е волк, мечка или човек,

оти свесно или несвесно се бори за челно место во глутницата. Тоа е причината што во машките пријателства се толку ретки интимните исповеди и што, колку и да се блиски едни со други, во педесет години пријателство не си кажуваат онолку колку што си кажуваат две пријателски една на друга за време на заедничкото возење со градски автобус. Но, колку повеќе зборуваше Хасан, пуштајќи низ „Алхамбра“ да одекнува водопад од зборови и да носи сè што му е при срце, вклучувајќи го и тоа што е мудро да се премолчи и пред самиот себе, Хосе стануваше посериозен, па запрепастен, сè додека од лицето не му се тргна сосема вечниот ироничен грч. Пред да му се врати, тие неколку минути, ќе изгледа дваесетина години помлад.

Во мигот што помина помеѓу последните зборови на Хасан и првите на Пјеро, заедништвото на тројцата луѓе беше како блискост во земјотрес. Она кога на врвот од облакодерот ќе се најдат директорите на нафтените концерни и сè ќе се залула и тие едни на други си стануваат последните луѓе на светот. Повеќе поради она што ќе го видат во туѓите очи, отколку поради тоа што го чувствуваат во себе. *Ниедна кола ништо не ми значи, ама поради Бјуик Ривера би можел да ја убијам, иако е во право дека Бјуик Ривера е крш*, рече Италијанецот. *Разбирате за што станува збор тука*, Хасан сакаше да продолжи. *Секако, го прекина Хосе, ти својата кола секогаш ја викаш по име и презиме. Бјуик Ривера. Така човек им се обраќа на оние што му се најважни во животот. Знаете ли зошто Пеле беше најголемиот фудбалер на Светот? Затоа што секое шпанско дете знаеше дека тој се вика Едсон Арантес до Насименто и кога сакаше да кажеш колку е голем и колку го сакаш, ќе речеше само Едсон Арантес до Насименто. Како Бјуик Ривера. Ми се гади од мрмоти што си ги тинтраат кадилаците и шевролетите и би убиле за нив. И оние што ги сакаат своите кучиња, ама штом остарат кучињата, ги носат на вете-*

ринар и ги убиваат. На Флоки му отиде карбураторот, па ве молиме да го убиете... Не ми е мене таа кола баш толку важна... Зошто не кажеш Бјуик Ривера кога секогаш така велиш?, праша Италијанецот. Јас неа ја сакам... И ќе ја продадеш бјуик риверата?... Не можам да ја продадам. Не е за продавање. Ќе се среди тоа... Како ќе се среди? Го нашла тоа што ти е важно и крвта ќе ти ја испие додека не ти го одземе... Нема. Ќе заработам некоја пара и ќе сфати дека дваесет и два литри на сто километри не се најскапата работа на светот. Тука Хосе повторно се вмеша во расправата на Пјеро и Хасан: Сакаш да кажеш дека таа мисли дека немате доволно пари за бензин? Ако веруваш во тоа, тотално си кретен. Еве, јас доживотно ќе ви го танкирам Бјуик Ривера. Тоа нека биде погодок на наградна игра. Не се шегуваше. Ти не си нормален. Знаеш што би рекла Ангела да те чуе... Не знам, а немој ни да ми кажуваш, тогаш ќе ве исфрлам од „Алхамбра“... Така е. Немој да му кажуваш, се насмеа Пјеро. Едвај дочека разговорот да дојде до местото кога би можел да го пресече.

Имаше поминато шест кога Хасан се врати дома. Ангела седеше на кујнската маса и пушеше. Му се насмевна како на стар љубовник што го видела на нечиј погреб. Или така некако. Кога се разбуди?... Пред два часа. Ми беше жал што не си тука. И мене, сакаше да каже. Сакаш да ти зготвам нешто?, ја праша. Брзам на проба. Немам веќе време... Стварно ми е жал. Да знаев... Што ќе беше да знаеше? Ништо. Сè е во ред. Не сум гладна. Во театарот ќе јадам нешто... Сакаш да те однесам?... Ал Рахими ќе дојде по мене. По пат му е. Низ главата му мина дека сега ќе каже дека е прескапо да ја вози во Бјуик Ривера, но не го рече тоа, ниту нешто на нејзиното лице покажа дека мисли така. Само уште повеќе, онака малечка и тажна, врапченце мало, легна на неговата совест.

Сакаш ли после пробата да дојдам кај тебе?... Нема да завршиме пред три сабајле... Нема врска, ќе дојдам.

Можеме после да отидеме на плескавица. Бензинската пумпа на излезот од Салем работи цела ноќ... Можеме. Нема да ти биде тешко? Нема да бидеш поспан?... Ма не, тоа е одлично. Ќе одиме на плескавица. Ќе ги гледаме работниците што пијат и постојано молчат и ќе замислуваме дека имаме седумнаесет години и дека сме тука првпат... Маче... Кажу, Гели... Добра ли сум ти јас тебе? Најдобра, Гели... Убаво е кога ме викаш така... Знам, Гели... А што друго ќе правиме?, се умилкуваше. Кога?, праша тој. Па додека јадеме плескавица и ги гледаме работниците... Ќе правиме, ќе правиме, триста чуда ќе правиме, не знаеше да си игра. Ќе мислиме колку им е тешко, рече таа. Да, ќе мислиме колку им е тешко, потврдуваше Хасан. И ќе мислиме како нам никогаш нема да ни биде како ним... Никогаш... И среќни сме поради тоа.

Половина час подоцна, Ал Рахими беше пред куќата. *Здраво-живо, брате*, Арапот го поздравува Хасан. Да бев Пјеро, веќе ќе го имав прашано по која основа сум му брат, помисли Хасан, по верска или по машка. Ангела потскокнуваше во чевличките на Пепелашка и во виолетова бунда од еколошко крзно, го избакна рафално по целото лице, Ал Рахими со театарско движење, правејќи кникс¹, ја отвори вратата на својот гранд војаџер, *во три-три и пол*, довикна Ангела и тоа беше тоа.

Гледаше во снежниот облак што се спушташе низ кривулестиот пат кон излезот од Толедо, сред кој беше жената што ја сака. Беше онака виновен како што можат да бидат виновни само мажите што никогаш не си ги изневериле своите жени, па и самиот поглед на голите гради на Памела Андерсон го доживуваат како причина малку да ги јаде совеста. Сакаше да му се јави на Пјеро, да му каже дека попладнето сè било погрешно, бил нервозен и надвор од себе, машка менструација или нешто слично, и едноставно да заборава на приказната

¹ Вид поклон со подвитување на едното колено (заб. на прев.).